

Pædagogiske perspektiver på udviklingen i dansk friluftsliv

Søren Andkjær

Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet, Odense

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652-7224) 2005-02-08

Copyright © Søren Andkjær 2005. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Introduktion

Et typisk eksempel på dansk friluftsliv er højskolegruppen på kajaktur langs kysten eller på skitur over fjeldet i en lille gruppe med læreren som vejleder. Det enkle liv i naturen, fællesskabet og miljøbevidstheden indgår som centrale elementer i den pædagogiske strategi. Den praktiske formidling sker via en lærerrolle og en pædagogik hvor deltagernes ansvarlighed og medbestemmelse er centrale mål. Naturen er i centrum, roen og refleksionen ses som centrale værdier samtidigt med at sikkerhed og tur efter evne er forudsætningen for den positive oplevelse.

Et andet eksempel på friluftsliv i Danmark er medarbejdergruppen eller gruppen af belastede unge på udfordringstur i naturen. Aktiviteterne er risikobetonede: klatring, fosspadling eller offpiste-skiing¹ og fokus er rettet mod den individuelle oplevelse eller overskridelsen af personlige grænser. Aktiviteterne tilbydes typisk i form af ture eller kurser organiseret af private, kommercielle firmaer. Formidlingen sker via instruktion og naturen ses primært som en smuk og fascinerende kulisse. Begreber hentes ofte fra den engelsk-amerikanske tradition for outdoor²: det ekstreme, teambuilding, adventure, mountainering, explorer m.m.

De to eksempler illustrerer spændvidden eller mangfoldigheden i dansk friluftsliv. I begge eksempler vil vi karakterisere praksis som en form for friluftsliv. Det er imidlertid åbenbart at der er meget stor forskel på de to former for naturpraksis. Der er tale om forskellige mål og motiver (og dermed værdier) med aktiviteten. Der er tale om forskellige målgrupper, pædagogiske arbejdsformer og organisatoriske settings (Dietrich 2002) ligesom det er åbenbart at der er forskel på den konkrete praksis. For en udenforstående betragter kan de to eksempler synes ens men på en række områder adskiller de sig radikalt fra hinanden (Olwig 1995). Alligevel betegner vi begge praksisformer som friluftsliv (Friluftsrådet 1997).

Målet med denne artikel er at redegøre for og diskutere udviklingen i friluftsliv i Danmark gennem de sidste 30-40 år samt reflektere over en fremtidig udvikling. Baggrunden er et

konkret forskningsprojekt: Dansk Friluftsliv i det 21. århundrede – pædagogik og perspektiver³. Projektet rummer en kvantitativ og en kvalitativ del samt en afsluttende perspektivering med opstilling af scenarie for fremtidens friluftsliv.

Det er vigtigt at understrege at hensigten ikke er at diskutere eller fastslå hvad der er rigtigt eller forkert friluftsliv⁴. Det er derimod intentionen at formidle et billede af mangfoldigheden i dansk friluftsliv samt give en forståelse for de forskellige arbejdsformer, pædagogiske mål og værdier som kan ses indenfor friluftsliv idag.

Debatten om mål og midler i friluftsliv er ikke mindre aktuel idag end tidligere. Det er fortsat nødvendigt med en pædagogisk diskussion af friluftsliv bl.a. for:

- at forstå fænomenet friluftsliv i en samfundsmæssig-kulturel sammenhæng (hvorfor og hvordan dyrkes friluftsliv?)
- at kunne vurdere politiske forhold, dvs. primært naturforvaltningen, som har betydning for friluftsliv, f.eks. adgangsforhold (hvordan administrere?)
- at kunne udvikle fagområdet pædagogisk (hvordan tilrettelægge og organisere?)

Friluftsliv ses i udgangspunktet som et kulturelt fænomen – en kulturel konstruktion som konstant ændres og udvikler sig (Petersen 1999, Kaltenborn 1993). Friluftsliv som kulturelt fænomen fortæller om og reflekterer en kulturs opfattelse af og forhold til naturen. Der findes ingen universel forståelse eller definition som dækker fænomenet. Det er på denne måde et bredt begreb om friluftsliv som tages i anvendelse (Friluftsrådet 1997).

Begrebet om pædagogisk friluftsliv henviser til friluftsliv praktiseret i en (pædagogisk) kontekst med en (mere eller mindre bevidst) pædagogisk hensigt og med en eller flere (pædagogisk) ansvarlige.

Kvantitativ undersøgelse

Den kvantitative undersøgelse af friluftsliv i Danmark (Kofoed, 2001) viser at der igennem perioden 1970 – 2000 har været en markant vækst indenfor det pædagogiske og institutionaliserede friluftsliv. Der er tale om en stor stigning i aktivitet og et øget antal medlemmer eller deltagere i forhold til friluftsliv i regi af:

- høj-, efter- og ungdomsskoler
- Dansk Idrættforbund
- Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger
- Dansk Ornitologisk Forening
- Naturvejledningen
- Gymnasieskolen.

En forsigtig konklusion på den kvantitative delundersøgelse fortæller følgende:

- Overordnet ses en meget stor stigning i friluftsliv (aktiviteter, ture og kurser) indenfor de organiserede former for friluftsliv.
- Udviklingen registreres i særlig grad i medlemstal og deltagelse i idrætsorganisationernes friluftsliv samt i efter- og højskolernes aktivitet.
- En stor stigning i de former for friluftsliv som udbydes på markedet i form af kommercielle ture, eller kurser.
- Indenfor de ældre (traditionelle) organisationer med naturaktiviteter, (spejderbevægelsen og Dansk Vandrelaug) ses en mindre stigning i aktivitet.
- En stor stigning i de nyere former for friluftsliv

Perspektivering

Sammenholder vi resultaterne i den kvantitative undersøgelse med andre sociologiske undersøgelser af deltagelse i friluftsliv⁵ kan vi få et indblik i forholdet mellem udviklingen i det organiserede overfor det uorganiserede friluftsliv.

I forhold til Skovundersøgelsen (Søndergård Jensen 1997) kan vi konstatere at der er sket en markant stigning i det organiserede friluftsliv – set i forhold til det uorganiserede. Den øgede aktivitet og deltagelse i organiseret friluftsliv overstiger den påviste stigning i friluftsliv i skovene (både organiseret og uorganiseret). Den påviste tendens til at friluftsliv idag i højere grad sker i større grupper (Søndergård Jensen 1997) peger i samme retning⁶. Konklusionen er at en meget stor del af udviklingen i dansk friluftsliv er sket indenfor de organiserede (og pædagogiske) former for friluftsliv. Stigningen kan samtidigt primært lokaliseres til ”nye” former for friluftsliv⁷, dvs. indenfor de frie skoler, dele af idrætten, gymnasiet samt det private marked.

Undersøgelsen dokumenterer en tendens til at friluftsliv idag i højere grad end tidligere (for 20-30 år siden eller tidligere) praktiseres i organiseret, pædagogisk sammenhæng⁸. Friluftsliv dyrkes idag i væsentlig større udstrækning i offentligt/statsligt regi eller indenfor rammerne af det private marked (Pestoff 1996). Teorien eller forestillingen om friluftslivets institutionalisering synes hermed bekræftet.

Inddrager vi teorier om samfundets organisering i velfærdsstaten (Pestoff 1996) er det muligt at karakterisere udviklingen nærmere. Den øgede interesse for og deltagelse i friluftsliv er primært sket i det organiserede og institutionaliserede friluftsliv, dvs. indenfor den tredje sektor, markedet og i den offentlige sektor. Resultatet bliver interessant, hvis udviklingen ses i relation til den tilsvarende ændring i idrætaktivitet generelt. Idrætsudfoldelse for voksne sker idag i langt større grad end tidligere (dvs. 1950) i uorganiseret regi (det civile samfund) eller indenfor den frivillige organisering – den tredje sektor (Ibsen 2000). For børn og unges vedkommende kan den modsatte udvikling registreres.

Undersøgelsen tyder på, at den tredje grønne bølge (Eichberg, 1986) med udbredelsen af friluftsliv i særlig grad har fundet sted indenfor det offentlige (eller statsligt støttede institutioner) og indenfor det kommercielle marked (hel- eller halvprivate firmaer) eller indenfor formelle organisationer i den tredje sektor. Udviklingen i voksnes deltagelse i friluftsliv er på denne måde i et vist omfang gået i en anden retning, end hvad vi ser i idrætten⁹.

Populært eller polemisk kan vi sige at deltagelse i friluftsliv har ændret sig fra ”at gå på tur” til ”at gå til(friluftaktivitet)” eller ”at tage på kursus”¹⁰. I takt hermed har det almindelige friluftsmenneske bevæget sig fra at være kajakroer til at være kursusdeltager eller friluftsturist. Det er i denne forbindelse muligt at tale om forskellige kategorier eller typer af rolle i forhold til deltagelse i friluftsliv. Rollerne relaterer sig, i større eller mindre grad, til organiseringen efter følgende mønster :

<u>Organisation</u>	<u>Rolle</u>
det civile samfund	friluftsudøver
den tredje sektor	medlem (af forening)
den offentlige sektor	elev/studerende, klient/patient
markedet	kunde, turist

Det virker indlysende at rollen har betydning i forhold til praksis såvel som i relation til den enkeltes oplevelse og selvopfattelse. Tilsvarende fortæller rollerne os om forholdet mellem deltager og pædagogisk ansvarlig samt giver antydninger i retning af pædagogisk mål og dermed om den konkrete praksis.

På den ene side ses friluftsudøveren, naturvandreren eller kajakroeren, som dyrker friluftsliv sammen med venner og familie, uorganiseret og uformelt. Heroverfor står praksis og de tilknyttede roller fra markedet, staten og den tredje sektor (foreningslivet) – det institutionaliserede og pædagogiske friluftsliv.

Kvalitativ undersøgelse

Det pædagogiske friluftsliv er undersøgt i et casestudy (Flyvbjerg 1991, 2001, Maaløe 1996) med kvalitative interviews (Kvale 1994). Intentionen er at undersøge forskellige praksisformer med det formål at finde ligheder og forskelle og derudfra, om muligt, at påvise forskellige retninger eller delkulturer. Fokuspunkter i undersøgelse og analyse var følgende:

- tradition og begrebsanvendelse
- organisation
- aktivitetsform, målgruppe
- pædagogik, didaktik, metodik, lærerrolle
- pædagogiske mål og værdier
- naturbrug og natursyn.

Metoden har her været at undersøge et mindre antal (7) cases udvalgt ud fra en formodning om dels at kunne se forskellighed og dels at se typiske (paradigmatiske) eksempler fra friluftslivets praksis i Danmark. Der er dels blevet foretaget kvalitative interviews med ledere og pædagogisk ansvarlige og dels blevet foretaget observation af praksis. Følgende skoler og institutioner har været inddraget og udgjort ”cases” :

- ældre idrætshøjskole med friluftslinie
- nyere idrætshøjskole med friluftslinie
- større privat firma som tilbyder teambuilding, events, overlevelsesture m.m.
- kommunal naturskole med naturvejledere
- natur- og friluftsudvalget i en større idrætsorganisation
- kommunal institution som arbejder med friluftsliv i behandlingen af såkaldt vanskelige børn og unge
- gymnasieklasse med friluftslinie

Friluftslivets mangfoldighed – kontraster og diskurser

En første iagttagelse i forhold til udtryk og indhold i friluftsliv handler om den forskellighed og mangfoldighed som kan registreres. I forhold til alle de nævnte fokuspunkter kan vi se store forskelle i opfattelser og praksis imellem de undersøgte cases. Her vil de mest markante forskelle, eller diskurser, blive vist – for derefter forsøgsvis at blive systematiseret.

Friluftslivs-begreb

Selve begrebet friluftsliv har været genstand for stor diskussion i pædagogiske miljø i friluftsliv¹¹. Debatten har haft karakter af en meget følelsesladet og normativ eller ideologisk diskussion om rigtigt og forkert friluftsliv. I casestudiet viser det sig at der er stor variation i forståelsen af og brugen af begrebet friluftsliv. Et centralt kriterium handler om, hvad der ikke opfattes som friluftsliv dvs. negationen til friluftsliv.

Det er muligt at identificere 3 diskurser eller opfattelser af begrebet friluftsliv:

- Friluftsliv kan deles i moderne og traditionelt friluftsliv. Forestillingen om det traditionelle overfor det moderne friluftsliv synes at være alment udbredt.
- Friluftsliv er det enkle basale liv i naturen – ellers er det ikke friluftsliv. Når livet i naturen antager grader af ekstremitet og har karakter af målrettet struktureret teknisk og/eller sportslig aktivitet mister det sit element af friluftsliv.
- Friluftsliv er den ustrukturerede, ikke-målrettede aktivitet knyttet til fritiden (dermed opfattes det pædagogiske friluftsliv ikke som rigtigt friluftsliv!).

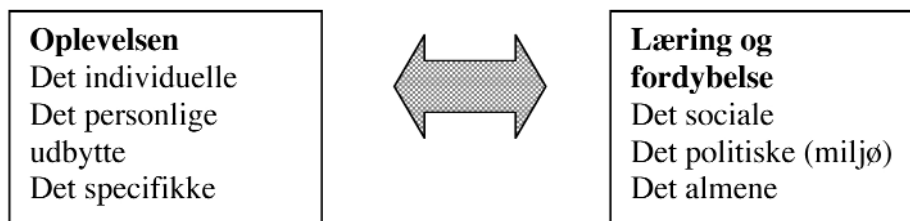
Pædagogiske mål

I undersøgelsen af de enkelte cases er et centralt fokuspunkt den enkeltes (leders) (selv-)forståelse eller definering af pædagogiske mål, dvs. hvad motiverer og legitimerer praksis. Her ses en variation af pædagogiske mål, hvor friluftsliv tillægges betydning i forhold til flg:

- oplevelse for den enkelte
- udfordring af den enkeltes (fysiske og psykiske) grænser
- udvikling af gruppen – teambuilding
- indlæring af centrale teknikker i friluftsliv
- læring om naturforhold

- miljøbevidsthed
- almen dannelse – demokratisk forståelse

Det fremgår at der eksisterer en række modsætninger i forhold til opfattelsen af friluftslivets pædagogiske funktion og legitimitet:

Det er åbenbart, at der er forbindelse mellem de enkelte begrebspaar eller temaer. Det individuelle har nær relation til oplevelsen og det personlige udbytte på samme måde, som der er en nær relation mellem fordybelsen, det politiske engagement og det almene. Sammenhængen er dog ikke entydig og der er flere (pædagogiske) diskurser på spil.

Arbejdsformer, lærerroller

I forhold til de pædagogiske arbejdsformer kan følgende forskelle iagttages:

- produktorienteret eller procesorienteret
- focus på faget (evt. /læreren) eller situationen/deltagerne.
- læreren som instruktør og autoritet eller en demokratisk styring – vejlederrollen
- utryghed, usikkerhed og manglende information som pædagogisk virkemiddel eller tryghed, information og medindflydelse

Der er stor forskel på om praksis er rettet mod et konkret mål eller produkt eller det i højere grad er processen som vægtes. Der ses tydelige forskelle i forvaltningen af lærerrollen. Forskellen relateres naturligt til det pædagogiske fokus og vægtningen i forhold til proces eller produkt. Instruktøren vil være mere fagligt orienteret (produkt) ligesom også naturvejlederen er det. Vejlederen har i højere grad fokus på processen og dermed på situation og deltager¹².

Natursyn

I de forskellige cases og praktikker kan der iagttages flere forskellige former for naturrelation – flere natursyn (Fink 1995). Vi finder et element af *byens natursyn*, hvor naturen fremstilles som ”det derude” (det oprindelige), som mennesket har fjernet sig fra og som vi derfor søger tilbage eller ud til. Naturen er det der ligger udenfor byen, primært det ikke-dyrkede. Vi ser her et element af romantik, hvor naturen tillægges en række væsentlige (pædagogiske) kvaliteter: oprindelighed, kraft, ro, æstetik m.m.

Samtidigt finder vi et element af *naturvidenskabens natursyn*. Naturen ses som en velegnet arena for planlagte aktiviteter med klart definerede pædagogiske mål. Naturen er her en faktor der i overvejende grad kan beregnes og kontrolleres:

På tilsvarende vis kan der genfindes elementer af *agerbrugets natursyn*, hvor naturen repræsenterer det ikke-opdyrkede. Naturen er det vilde som repræsenterer en modstand og leder frem til forestillingen om kampen mod naturen.

Eftertankens natursyn kan iagttages der hvor selve begrebet natursyn bliver sprogliggjort og sat til debat. Naturen er på een og samme tid det hele og (måske) slet ikke tilstede!

Ser vi på de undersøgte cases kan der opstilles 3 "landskaber" som viser den tilgang til natur der er gældende og de forestillinger om forskelle og værdier i forhold til natur-kultur som præsenteres.

Et oplevelsesrum

"Det derude" – landskabet
Kulturpessimistisk grundsyn
(Byens natursyn)

*"Naturen er noget som er derude som jeg forbruger,
naturen er noget hvor jeg oplever nogle ting."*¹³

En arena

Det som kan beherskes og kontrolleres
Kulturoptimistisk grundsyn

(Agerbrugets og Naturvidenskabens natursyn)
"Normalt er det os der overtager og behersker/kontrollerer naturen."

En helhed

Det hele – eller intet?
???

(Eftertankens natursyn)
*"...så natur altså grænsen er utroligt flydende ... fra
den lille park og så til den store skov..."*

Fem forskellige retninger i dansk friluftsliv

De undersøgte cases og de påviste forskelle og ligheder i casestudiet giver grund til at tro, at der i Danmark idag er – mindst – 5 retninger indenfor den organiserede og pædagogiske friluftsliv. Kriterierne for at udskille en retning er, at der er markante forskelle set i forhold til de nævnte fokuspunkter.

Naturliv og naturvejledning

- natur og miljø – kendskab og bevidsthed
- landskab og kultur
- undervisning via oplevelser

Traditionelt nordisk friluftsliv – enkelt friluftsliv

- turen – tid, det enkle liv
- natur/kultur, miljøbevidsthed
- vejledning

Friluftaktiviteter

- motion/krop, naturinteresser, socialt samvær
- mestring af teknik/specialviden
- instruktør – guide

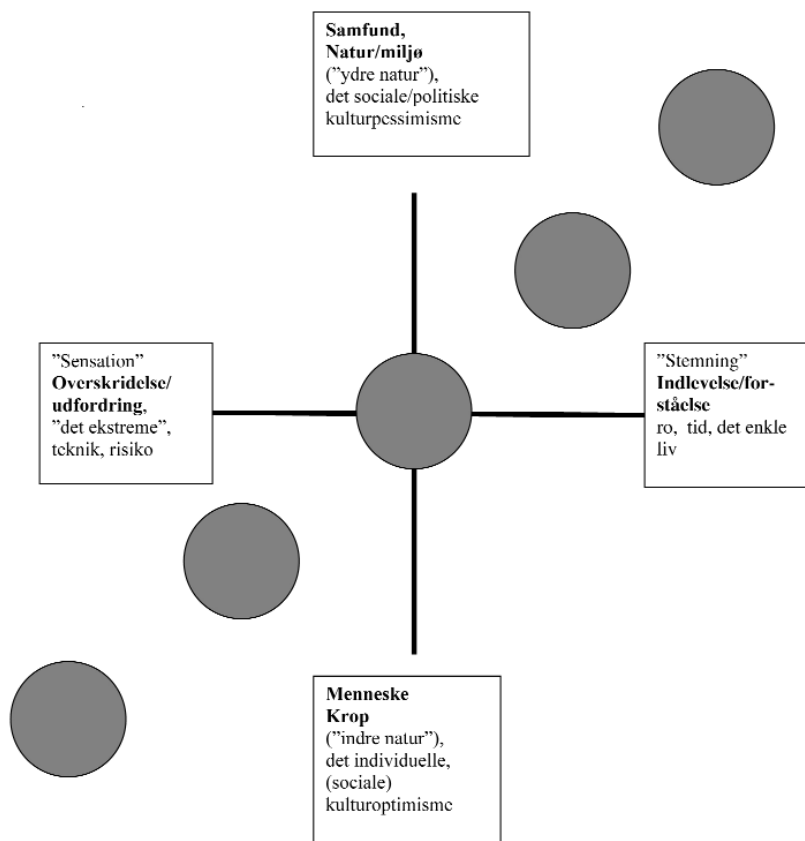
Udfordringsaktiviteter i naturen – adventure/teambuilding

- personlig udvikling eller udvikling af relationer i gruppe
- overskride grænser, det ekstreme, risiko
- instruktion, eksperter

Adventure race¹⁴

- sports-konkurrence i naturen (tider, placering, præmier)
- friluftsteknikker (orientering m.m.)
- træning og samarbejde individuelt og i hold (teamwork)

Mangfoldigheden eller spændvidden i billedet af dansk friluftsliv kan fremstilles grafisk i flg. figur:

Den vertikale akse angiver den overordnede pædagogiske fokusering (legitimering) og den horisontale akse refererer til konkret praksis, arbejdsform og virkemidler – og dermed til motivation og attraktion ved praksis set fra deltagerens perspektiv. De 5 retninger eller kulturer kan indsættes med naturliv og naturvejledning i øverste højre hjørne. Herefter kommer traditionelt nordisk friluftsliv indtil vi ender med kategorien adventure race i nederste venstre hjørne.

Det er imidlertid vigtigt at påpege at der ikke er tale om totalt adskilte kategorier men snarere om typologier. Materialet viser at der findes nuancer og blandingsformer. Den enkelte deltager i friluftsliv refererer således til og deltager i flere forskellige typer friluftsliv. Vi kan muligvis tale om en form for ”situationsbestemt deltagelse”, hvor den enkelte aktør deltager i forskellige settings eller friluftskulturer – afhængig af den aktuelle situation. Denne måde at agere i forskellige arenaer eller kulturer fremstår tilsyneladende uproblematisk for deltagerne. Tilsvarende er det også tilfældet at den enkelte institution blander elementerne og tilbyder flere former for friluftsliv. Denne iagttagelse, om deltagerens mobilitet og institutionernes mangfoldighed, bekræftes af tilsvarende undersøgelser bl.a. i Norge (Bischoff, Odden, 2000, 2002).

Vi kan således i dag ikke i samme grad (som tidligere, dvs. o 1970-80) tale om en friluftudøver som rendyrket ”natur-menneske” eller ren ”oplevelses-/risikosøger”. Tilsvarende lader det til at det er vanskeligt at tale om at den ene institution eller organisation alene står for det traditionelle friluftsliv og den anden alene for det moderne, teknologiske og evt. sportslige friluftsliv. Også på organisations- eller institutionsniveau kan vi derfor tale om en større åbenhed, nuancering og mangfoldighed

Hvis vi skal forsøge at finde mulige forklaringer på denne udvikling kan nærliggende forslag være markedskræfterne (større marked – konkurrence) og institutionaliseringen. Den øgede konkurrence på området som er en følge af populariseringen af friluftsliv og vel også (det vi kalder) institutionaliseringen har muligvis medført at det praktiserede friluftsliv er blevet mindre ideologisk orienteret – mindre politisk? En højere grad af orientering mod et marked i udvikling og præget af konkurrence medfører en mere pragmatisk holdning hvor man i højere grad orienterer sig derhen hvor der er interesse og potentielle deltagere (kunder) og dermed mod efterspørgslen.

Selve den udvikling at friluftsliv i højere grad bliver organiseret ud fra organisationer og institutioner (f.eks. uddannelsesinstitutioner) og kommunalt og/eller statsligt styrede organer kan ligeledes betyde at man ikke i samme grad kan tillade sig at være stærkt ideologiske og politiske – netop fordi man skal varetage og repræsentere en større (statslig eller offentlig støttet) institution.

En anden mere omfattende og teoretisk funderet forklaringsmodel handler om at sammenkæde udviklingen i friluftsliv med teorier om modernitet/senmodernitet (Bischoff 1996, Pedersen 1999, Giddens 1994, Beck 1997). Vi kan her se friluftslivet som een mulig arena for moderne unge menneskers søgeprocesser mod en identitet. I det moderne samfund findes ikke i samme grad som tidligere faste normer og traditioner at læne sig op ad og tage bestik efter. I stedet består livet og dermed identitetsdannelsen af bestandige valg som skal reflekteres i forhold til en virkelighed præget af hurtige skift og globale trends. Friluftsliv kan her tilbyde mulige arenaer for unges søgeprocesser mod identitetsdannelse og oplevelse eller udvikling.

Fremtidsperspektiver

Ambitionen er herefter at diskutere perspektiver for udviklingen af dansk friluftsliv i fremtiden. På baggrund af den kvantitative undersøgelse og den kvalitative casestudy (jf. tidligere) opstilles et scenarie (Thastrup 1991, Gundelach, 1992) for hvordan friluftsliv i Danmark – sandsynligvis – vil udvikle sig i fremtiden. Fremtidsscenerier kan bl.a. forsøge at opstille mulige svar på følgende spørgsmål:

- vil der fortsat ske en vækst i aktiviteten i det organiserede, pædagogiske og kommercielle friluftsliv?
- vil der ske en stadig differentiering af friluftslivet med nye aktivitetsformer og nye (pædagogiske) mål og motiveringer?
- vil der ske en (stadig?) forskydning af fokus fra naturen og miljøet imod det personlige, oplevelsesmæssige? (den grønne bølge forsvinder?)

I forhold til at opstille det mest sandsynlige scenarie er tankerækken ganske logisk: det handler om at opstille den situation som flest indikatorer tyder på, dvs. om muligt lave en logisk fremskrivning af den udvikling der er konstateret gennem de sidste 30 år.

Det mest sandsynlige scenarie

I forhold til at opstille det mest sandsynlige scenarie for fremtidens friluftsliv vil der først blive fremhævet en række karakteristika for dernæst at diskutere og uddybe disse. Fremtidens friluftsliv (og samfund i øvrigt) vil være kendetegnet ved:

- Øget andel som bor i byerne og flere ældre
- Inspiration fra etniske danskere
- Naturen og miljøets status?

- Større differentiering og mangfoldighed med stadig nye aktiviteter, nye målgrupper og nye måder at organisere praksis på.
- Fortsat mange aktører på området og fortsat konkurrence om kunder eller deltagere
- Øget professionalisme og krav om kompetence m.m.

- Friluftsliv i skole- og uddannelsesverdenen udvikles – fokus på sundhed og læring
- Markedet for ture, kurser m.m. indenfor f.eks. teambuilding og adventure vil vokse
- Adventure race og ”ekstreme” aktiviteter bliver mere almene fænomener

- Stadig diskussion og kamp om adgangen til naturen – større differentiering af adgangen til naturområderne med åbne landskaber (brugsnatur) og mere lukkede (Nationalparker?)
- Flere forsøg med øget brugerindflydelse/demokrati i.f.t. forvaltning af natur?
- Stadig flere uorganiserede brugere i naturen. Dvs. en vækst i det uorganiserede, brede hverdagsfriluftsliv.

Overordnet kan vi se at udviklingen med institutionalisering og organisering af friluftsliv sandsynligvis vil fortsætte. Der vil ske en fortsat differentiering af aktiviteter og arbejdsformer. Skoler og uddannelsesverden vil (fortsat) få en central rolle og friluftsliv vil i højere grad blive kædet sammen med sundhed (motorik, livskvalitet m.m.) og læring. De nyere aktiviteter vil brede sig og måske blive mere almene samtidigt med at der vil ske en professionalisering og dermed en kvalitetssikring.

Kampen om adgangen til natur vil fortsætte og her vil det aktuelle politiske landskab naturligvis være afgørende ligesom karakteren af de nye nationalparker vil være centrale elementer. Sandsynligvis vil der i fremtiden være nødvendigt i højere grad at differentiere brugen og adgangen til naturen i.f.t. type friluftsliv og i.f.t. en vurdering af den aktuelle friluftsliv-kulturs behov og konsekvenser for natur (Agger 2003).

Nyere studier og resultater (Søndergård Jensen, 2003) tyder på at det uorganiserede friluftsliv har udviklet sig kraftigt (kraftigere end antaget) og at det (sandsynligvis) vil være en udvikling vi ser fortsætte i fremtiden.

Afrunding

Friluftsliv i Danmark har udviklet sig kraftigt igennem de sidste 30-40 år. Vi ser en meget stor interesse for natur og friluftsliv (Agger 2003) og et mangfoldigt og differentieret forhold til naturen som bl.a. afspejles i praksis i naturen, dvs. i friluftslivet.

Et antal kategorier eller retninger i dansk friluftsliv er påvist. Hensigten er ikke at lægge et bestemt statisk syn ned over praksis men derimod at vise en mangfoldighed, som det er nødvendigt at forholde sig til, – som aktivt friluftsmenneske, som pædagogisk institution med interesse for fagområdet og ikke mindst som forvalter af den danske natur.

Udfordringen for fremtiden består i at skabe muligheder for en fortsat udvikling af friluftslivet uden at det sker på bekostning af enkelte grupperinger (kategorier) eller på bekostning af grundlaget for friluftsliv – naturen. Vi kan se udfordringen på 3 områder:

- En stimulering og udvikling af *det uorganiserede friluftsliv* (hverdagsfriluftslivet). Arbejdet består i at gøre friluftsliv og aktiviteter til en del af hverdagen, dvs. en uformel og spontan eller traditionsbestemt aktivitet både i det nære miljø i hverdagen og i det fjernere i forbindelse med ferier m.m. Hovedsigtet er at give børn og unge et forhold til natur og mulighed for (kropslig, psykisk, social m.m.) udvikling i naturmiljøet.
- *Forvaltning af Danmarks natur* i.f.t. behov og konsekvenser fra de mange forskellige typer friluftsliv. Det handler om forvaltning af Danmarks natur så behov og ønsker fra de mange forskellige typer brugere tilgodeses. Her vil det sandsynligvis i højere grad være nødvendigt at vurdere behov i.f.t. konsekvenser og dermed belastning af naturmiljøet.
- En fortsat kvalificering og udvikling af *den pædagogiske diskussion* om friluftsliv. Det er nødvendigt at diskutere udviklingen og nye trends i friluftslivet i.f.t. pædagogisk værdier og kvaliteter.

Afslutningsvis kan det konstateres at der er et stort behov for bedre *forskningsmæssig dokumentation* af friluftslivets forskellige udtryk, mangfoldige meninger og betydninger samt effekter på mennesker og natur. Det er nødvendigt med en større forskningsmæssig indsats for at påvise fysiske, psykiske såvel som sociale effekter af aktiviteter i naturen. Vi ved faktisk – stadig – meget lidt om, hvorfor så mange mennesker interesserer sig for og opholder sig i naturen. Ligesom vi ved meget lidt om konsekvenserne hvis udviklingen skulle vende (Kaltenborn 1993).

Set i det perspektiv er dansk friluftsliv stadig i udvikling – pædagogisk og ikke mindst forskningsmæssigt.

Noter

- 1 En stor del af dansk friluftsliv foregår i f.eks. Sverige eller Norge – netop for at få muligheder for mere risikobetodende aktiviteter som foss-sejlads, skiløb, huleklatring m.m.
- 2 Den enelsk-amerikanske outdoor-tradition findes beskrevet hos eksempelvis Evert (1989)
- 3 Projektet støttes af Friluftsrådet og DGI-Forskning.
- 4 Spørgsmålet har været aktuelt i den pædagogiske debat, jvf. bl.a. debatten som har været ført i Dansk forum for Natur- og Friluftsliv. Jvf. tidsskriftet Dansk Friluftsliv i 1980'erne samt Berg Sørensen 1997.
- 5 Søndergård Jensen 1997: Der her er tale om en meget stor undersøgelse med som inddrager både det vi betegner som pædagogisk friluftsliv og det uorganiserede friluftsliv.
- 6 Det forudsættes her at friluftsliv i grupper er udtryk for en højere grad af organisering.
- 7 Med nye menes områder, hvor friluftsliv ikke traditionelt har haft en stor udbredelse – i modsætning til f.eks. spejderbevægelsen.
- 8 Pædagogisk skal her forstås bredt og delvis sammenhængende med det institutionelle. Her ses en institutionel og pædagogisk ramme og der formodes en pædagogisk hensigt. De frivillige idrætsorganisationer regnes eksempelvis ifølge denne forståelse som pædagogiske rammer.
- 9 Det drejer sig om voksnes deltagelse i friluftsliv og vi sammenholder med voksnes deltagelse i idræt.
- 10 Det skal her fremhæves at traditionen med at ”tage på tur” ikke har de samme dybe rødder eller samme betydning i Danmark som eksempelvis i Norge. Kortere ture med aktivitet i skoven eller på stranden har dog traditionelt hørt til danskernes kultur og fritidsvaner (Søndergård Jensen 1997, 1998).
- 11 jf. note 4
- 12 Der refereres her til undervisningens institutionelle arrangement hvor udgangspunktet for pædagogisk praksis i idræt kan være fag/sag, elev, situation eller lærer (Rønholdt og Peitersen 2000)
- 13 De følgende citater er hentet fra interviewene i casestudiet.
- 14 Det skal her fremhæves at kategorien Adventure race ikke har indgået i den empiriske del af den kvalitative undersøgelse. Det vil sige kategorien er ikke påvist udfra interviews eller observation, men vurderes derimod som en egen kategori udfra den position fænomenet

har i medie billedet (dvs. tidsskrifter f.eks. Adventure World samt tv og på nettet). Adventure Race ses som en ny kategori af friluftsliv som ligger i spændingsfeltet mellem konkurrencesport og friluftsliv.

Referencer

- Agger, P. (red.): Naturens værdi. Vinkler på danskernes forhold til naturen. København: Gads Forlag 2003.
- Beck, U.: Risikosamfundet – på vej mod en ny modernitet. Kbh. 1997.
- Berg-Sørensen, Terkel: Friluftsliv og naturoplevelser. Artikler om dansk friluftsliv. Dansk forum for natur- og Friluftsliv, 1997
- Bischoff, A.: Friluftsliv – ungdom og personlig udvikling. Kbh. 1996
- Bischoff, A. Odden, A.: Friluftsliv et mangfoldigt begreb. Bidrag til Stortingsmelding, Oslo 2000
- Bischoff, A. Odden, A.: Nye trender i norsk friluftsliv. In. Forskning i friluft. FRIFO Konferencerapport 2002
- Dietrich, K.: Socialisation and social change – in movement culture. København: Institut for Idræt, Københavns Universitet 2002
- Eichberg, H. m.fl.: De grønne bølger – Træk af natur- og friluftslivets historie. Slagelse: Bavnepanke 1986
- Fink, Hans: Eftertankens naturbegreb. In. Kristensen, Th.M. m.fl: Mennesket og naturen. Odense Universitetsforlag 1995
- Flyvbjerg, B.: Making social science matter. Cambridge: Cambridge University Press 2001
- Flyvbjerg, B.: Rationalitet og magt, Odense 1991
- Friluftsrådet: Friluftsliv for alle – Friluftspolitisk handlingsprogram. København: Friluftsrådet 1997.
- Giddens, A.: Modernitetens konsekvenser. Kbh. 1994
- Gundelach, Peter: Den bløde tunnel – og andre veje. København: Akademisk Forlag 1992
- Ibsen, B.: Kan vi organisere os i bedre form? In Focus Idræt 5/6. DUO 2000. s. 192 – 196.
- Kaltenborn, B.: Forskning på friluftsliv – bakgrunn og utvikling. I: Vårt Friluftsliv. Temahefte 3 NINA, 1993
- Kofoed, L.: Undersøgelse af friluftslivets udvikling i Danmark 1970 – 2000. Upubliceret delundersøgelse, Syddansk Universitet 2001.
- Maaløe, Erik: Casestudier – af og om mennesker i organisationer. København 1996
- Olwig, Kenneth R.: Er friluftsliv meningsløst – Giver det mening at skelne det fra sport? I: Ud i det fri – sport, turisme og friluftsliv. Idrætshistorisk årbog 1995. Odense Universitetsforlag 1995. s. 21-28
- Pestoff, Victor A.: Den tredje sektor og civilsamfundet – nogle begrebmæssige overvejelser. In.: Rasmussen: Den tredje sektor. Socialforskningsinstituttet 1996.
- Pedersen, Kirsti: ”Det har bare været naturligt” Friluftsliv, kønn og kulturelle brytninger. Afhandling til dr. scient graden. Institut for samfunnsfag, Norges Idrettshøgskole 1999

- Rønholt, H. og Peitersen, B.: Idrætsundervisning – en grundbog i idrætsdidaktik. Beder:
Forlaget Hovedland 2000
- Søndergård Jensen, Frank: Friluftsliv i skovene. Forskningscentret for Skov & Landskab.
Hørsholm 1997
- Søndergård Jensen, Frank: Friluftsliv i det åbne land. Forskningscentraet for Skov &
Landskab. Hørsholm 1998
- Søndergård Jensen, Frank: Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder. Forskningscentraet
for Skov & Landskab. Hørsholm 2003.
- Thastrup, T.E.; Fremtidforskning. København: Systime 1991